

“INSERT” METODINI “AVTOMOBIL YO‘LLARINI LOYIHALASH” FANIDA QO‘LLASH

Nazirov Baxtiyor O‘ktamjon o‘g‘li

Toshkent davlat transport universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Bugungi kunda avtomobil yo‘llarini qidiruv va loyihalash bo‘yicha maxsus fanlarni o‘qitishda ko‘pgina zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo‘llanib kelinmoqda. Ushbu maqolada “Insert” metodining afzalliklari, uni qo‘llanish tartibi, qo‘llashda talab etiladigan qonun qoidalar va ushbu texnologiyadan samarali foydalanish yo‘riqnomasi keltirilgan. Shuningdek “Insert” metodini amalda bakalavr boshqichi talabalariga qo‘llash jarayoni tasvirlab berilgan.*

Аннотация: *Сегодня многие современные педагогические технологии используются в области специальных наук о поиске и проектировании автомобильных дорог. В данной статье представлены преимущества метод «Insert», порядок ее применения, необходимые для ее применения законы и правила, а также инструкция по эффективному использованию данной технологии. Также описан процесс применения метод «Insert» к студентам бакалавриата.*

Annotation: *Today, many modern pedagogic technologies are used in the field of special sciences of highway search and design. This article presents the advantages of "Insert" method, the procedure for its use, the laws and regulations required for its use, and instructions for the effective use of this technology. Also, the process of applying "Insert" method to undergraduate students is described.*

Kalit so‘zlar: *Pedagogik texnologiya, avtomobil yo‘llari, maxsus fanlar, an‘anaviy dars, mustaqil fikrlash, matiqiy fikrlash, takrorlash, mustahkamlash va kichik guruh.*

Ключевые слова: *Педагогическая технология, магистрали, специальные предметы, традиционный урок, самостоятельное мышление, логическое мышление, повторение, закрепление и малая группа.*

Keywords: *Pedagogical technology, highways, special subjects, traditional lesson, independent thinking, logical thinking, repetition, reinforcement and small group.*

Maxsus fanlarni o‘qitishda, yangi innavatsion texnologiyalardan foydalanib darslarni olib borish yaxshi natija beradi, ya‘ni, ushbu darslarda talabalarning bilim olish jarayoni interfaol o‘yinlar orqali uyg‘unlashtiriladi. Buning natijasida O‘tiladigan mavzu talabaning ko‘z o‘ngida uzoq vaqt saqlanishi tajribada o‘rganildi. Pedagogik texnologiya masalalarini va muammolarini o‘rganayotgan ba‘zi o‘qituvchilar, tadqiqotchilar va amaliyotchilarning fikricha, pedagogik texnologiya faqat axborot texnologiyasi bilan bog‘liq hamda o‘qitish jarayonida qo‘llanishi zarur bo‘lgan o‘qitishning texnik vositalari, kompyuter, proyektor yoki boshqa texnik vositalar.

Bizning fikrimizcha, pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi -o'qituvchi va o'quvchining belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga hamkorlikda erishishlari uchun tanlagan texnologiyalariga bog'liq. O'qitish jarayonida, maqsad bo'yicha kafolatlangan natijaga erishishda qo'llaniladigan har bir ta'lim texnologiyasi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil eta olsa, har ikkalasi ijobiy natijaga erisha olsa, o'quv jarayonida o'quvchilar mustaqil fikrlab, ijodiy ishlab, izlanib, tahlil etib, o'zlari xulosa qila olsalar, o'zlariga, guruhga, guruh esa ularga baho bera olsa, o'qituvchi esa ularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yarata olsa, bizning fikrimizcha, ana shu o'qitish jarayonining asosi hisoblanadi. Har bir dars, mavzu, o'quv predmetining o'ziga xos texnologiyasi bor o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya-bu aniq ketma-ketlikdagi yaxlit jarayon bo'lib, u o'quvchining ehtiyojidan kelib chiqqan holda bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan puxta loyihalashtirilgan va kafolatlangan natija berishiga qaratilgan pedagogik jarayondir.[1]

Ko'p yillar davomida an'anaviy dars o'tish ta'limning asosiy shakllaridan biri bo'lib keldi. An'anaviy darsda o'qituvchi faol, o'quvchi esa passiv ishtirokchiga aylanadi. Bu esa o'quvchining mustaqil fikrlashi, izlanuvchanlik qobiliyati rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda bunday darslar yaxshi samara bermaydi. Bugungi davr talabi dars jarayonini noan'anaviy tarzda mazmunli tashkil etish, o'quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning o'quv jarayonidagi faolligini ta'minlashni taqozo etadi. Noan'anaviy darslarni tashkil etishda interfaol metodlar muhim bo'g'in hisoblanadi. Ular o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro faol munosabatlarida tashkil etiladigan mashg'ulot turidir. Bunda o'qituvchi va o'quvchi o'zaro hamkorlikda ishlaydi. Fikrlar to'qnashuvi yuzaga keladi. O'quvchining erkin fikrlash jarayoni yangi pog'onaga ko'tariladi. O'qituvchi shu tarzda o'quvchilarni faollashtiradi, o'zlashtirishi past o'quvchilar dunyoqarashi va tafakkurini boyitib boradi.[2].

Pedagogik texnologiya atamasi va bu sohadagi ilk ishlanmalar AQSH da XX asming 50-yillarida paydo bo'ldi. 15-20 yildan so'ng pedagogik texnologiya barcha rivojlangan mamlakatlar ta'lim sohasini qamrab oldi. So'nggi yillarda pedagogik texnologiyadan foydalanish doirasi uzluksiz kengayib bormoqda. Pedagogik texnologiyaning ilk paydo bo'lish davri ilmiy-texnik taraqqiyotning jadallashuvi bilan belgilanadi. Mazkur davrdagi fanning natijalari kashfiyotlar oqimlari bo'lib, ular asosida texnika va texnologiyalarning yangi avlodlari yaratildi. Ishlab chiqariladigan mahsulotlar o'zining o'ta murakkabligi, yuqori sifati va sermahsulligi bilan ajrala boshladi. Ishlab chiqarish usuli va shart-sharoiti uzluksiz jadal o'zgarib bordi, ta'lim tizimi oldiga yangi talablar qo'yila bordi[3].

«Insert» metodida talabalar guruhlarga bo'linadilar, guruhlar nomlanadi. O'qituvchi yangi mavzuni e'lon qiladi va har bir guruhdan yangi mavzuga oid ikkitadan fikr bildirishlarini so'raydi. Guruhlar navbati bilan (ushbu jarayonda guruhning barcha a'zolari faol ishtirok etishlarini ta'minlash maqsadga muvofiq) fikr bildiradilar. Bayon etilgan fikrlar yozuv taxtasiga yozib boriladi. Faoliyat

yakunlangach, o`qituvchi yangi mavzu mazmuni yoritilgan matnni talabalarga tarqatadi. So`ngra shunday topshiriq beriladi:

TOPSHIRIQ

- A. Matn bilan tanishib chiqing;
- B. Matnning har bir qatoriga quyidagi belgilarni qo`yib chiqing:
- C. matnda guruhlar tomonidan bildirilgan fikr o`z aksini topgan bo`lsa;
- D. matnda guruxlar tomonidan bildirilmagan fikr yuritilgan bo`lsa;
- E. matnda bildirilgan fikrlarga zid fikrlar mavjud bo`lsa;

Guruh a`zolari shaxsiy qarashlarini o`zaro o`rtoqlashadilar, guruh bo`yicha belgilar soni umumlashtiriladi.

Liderlar yordamida har bir belgining miqdori bayon etiladi va izohlanadi.

O`qituvchi guruhlar tomonidan qayd etilgan sonlarni ularning nomlari yozilgan ustunga yozib boradi.

O`qituvchi har bir guruh lideri fikrini tugatgach, yuzaga kelgan qarama-qarshilik va tushunmovchiliklarni talabalar to`g`ri hal etishlariga va tushunib olishlariga yordam beradi.

Guruhlar darslikda berilgan matn bilan tanishib chiqib, asosiy tushunchalarni ajratadilar, ular o`rtasidagi mantiqiy munosabatlarni ochib berishga harakat qiladilar (modellashtiradilar).

Guruhlar tomonidan ilgari surilgan fikrlar umumlashtirilib, liderlar tomonidan sinf jamoasida yetkaziladi[4,5].

Insert metodi Toshkent davlat transport universitetining Avtomobil yo`llarini qidiruv va loyihalash kafedrasida bakalavr bosqichi talabalariga "Avtomobil yo`llari" fanidan "Yo`l poyi va qatnov qism kengligini hisoblash" mavzusida bakalavr bosqichi talabalariga qo`llanildi. Bunda talabalarining guruh bo`lib ishlash, mantiqiy fikrlash, muammoni jamoaviy hal etish, bir necha fikrlardan to`g`ri fikrni ajrata olish kabi qobiliyatlari namoyon bo`ldi. Metod dars jarayonida quyidagi tartibda qo`llanildi:

Dars mashg`uloti boshida talabalarga o`z fikrlarini erkin bayon qilishga targ`ib qilish maqsadida avvalgi dars mashg`ulotlarini takrorlash va endi o`tiladigan "Yo`l poyi va qatnov qism kengligini hisoblash" mavzusi bo`yicha savol javoblar olib borildi. Bunda har qatnashgan bir talabaga rag`batlantirish qatnashmagan ba`zi talabalarga esa dars mashg`ulotiga targ`ib qilish maqsadida individual savollar berildi.

Talabalarga avtomobil yo`lining ko`ndalang kesimi elementlarini hisobiy avtomobil harakat sharoitidan kelib chiqib aniqlanish va SHNQ 2.05.02-07 "Avtomobil yo`llari" meyorlari bilan solishtirish haqida uslubiy ko`rsatmada belgilangan amaliy ish tushuntirib berildi.

Avval o`tilgan darslar va hozirgina o`tilgan dars jarayonida olingan bilimlarni mustahkamlash maqsadida talabalarga tarqatma materillar tarqatilib, baholash tartibi tushuntirildi.

Talabalarni jamoaviy ishlashiga qulaylik yaratish maqsadida kichik guruhlarga bo`lindi

Guruhlarga mustaqil fikr yuritishlari, shaxsiy fikrlarini ilgari surishlari va jamoaviy fikrlab to'g'ri javobni topishlari uchun vaqt belgilandi.

Dars mashg'uloti so'ngida har bir guruh o'zi to'g'ri deb bilgan javobni asoslab tushuntirib berdi. O'qituvchi esa qisqacha tarzda har bir javobni baholadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, talabalarni dars jarayoniga qiziqishini oshirish va dars mashg'ulotlarini tushunarli bo'lishi uchun zamonaviy pedogogik texnologiyalarni qo'llash zarur. "Insert" metodini qo'llash orqali talabalarning mustaqil fikrlash, o'z fikrini erkin bayon eta olish va mantiqiy fikr bildirish kabi qobiliyatlari namoyon bo'lib, bilim va ko'nikmalari ortishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. B.A.Mamurov, M.G.Mamayunusova, R.N.Ibrohimova//Texnik ta'limda darslarni ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida loyihalash//Ijodkor o'qituvchi jurnali//Farg'ona shahri, 2022-yil, 374-375 bet

2. L.R.Maxamadinova//Talabalar uchun darslarda qo'llaniladigan qulay hamda zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanish, amalda ularni to'g'ri qo'llay olish//science and innovation international scientific journal volume 1, 2022

3. N.X.Avliyaqulov, N.N.Musayeva//Pedogogik texnologiya, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan Oliy o'quv yurtlaritalabalar uchun darslik sifatida tavsuya etilgan//Tashkent – 2012, 8-bet

4. Q.X. Azizov//"Maxsus fanlarni O'qitish metodikasi".//O'quv qo'llanma. TAYLQEI. Toshkent 2019 y,

5. <https://baxtiyor.uz/oqituvchilar-uchun-barcha-fanlardan-metodlar-toplami/>